

EGO PROIEKTUA ZERTAN DEN

Pello Salaburu,
Gramatika Batzordeko burua

Aurkezpena: Argomaiz

Argomaizen aurkeztu nituen, 2005eko maiatzaren 27ean, oker ez banaiz, EGO proiektuaren nondik norako funtsezkoenak. Zer egiten ahal zen, eta nola egiten ahal zen egin behar zen hura. Dakizuenez, EGO izenak euskal gramatikari egiten dio erreferentzia: behin EGLU guztiak bukatu ondoren (zazpi liburuki dira orotara), hori hartuz egin daitekeen gramatika motari, alegia. Akronimoaren adierazia bi modutara, gutxienez, irakurria izan da: *Euskal Gramatika Orotarikoa* eta *Euskal Gramatika Orokorra*. Aurrerantzean EGO erabiliko dugu guk ere, azken adieraziaz gehiegi arduratu gabe.

Aurkezpen hartan aipatzen nuen, besteak beste, nolako gramatikak egin daitezkeen, kontuan izanik inguruko gramatikariek azken urte hauetan argitara eman dituztenak: besteak beste, Jose Ignacio Hualde eta Jon Ortiz de Urbinak ingelesez argitaratutako euskal gramatika; Real Academia Española-k atara duen Ignacio Bosque eta Violeta del Monte gramatikarien *Gramática Descriptiva de la Lengua Española*, eta katalanez atara den *Gramàtica del català contemporani*, Joan Solà, Maria-Rosa Lloret, Joan Mascaró eta Manuel Pérez Saldanya-k zuzendua. Eta hiru gramatika hauek elkarren artean komunak dituzten puntu batzuk aipatzen nituen. Haiekin batera beste bi gehiago ere aipatzen nituen, ingelesez idatziak, eta batez ere sintaxia hartzen dutenak aztergai: Quirk, Greenbaum eta Svartvik-en *A Grammar of Contemporary English* (Longman, 1972), eta Declerck-en *a Comprehensive Descriptive Grammar of English* (Kaityakusha, Tokyo, 1991). Hauek guztiak EGLU-rekin erkatzen genituen.

Nolako EGO egin nahi genuen etorkizunean? Puntu horretan, garai hartan, galdera gehiago genituen erantzunak baino. Hala ere, hauxe genioen orduan:

«Eta eman ditugun adibideak kontuan izanik, berehala konturatzen gara EGO eta EGLU proiektuak elkarren artean erkatzean bi gauza desberdin egin behar direla: batetik, EGLU-n esandakoa birmoldatu, kontraesanak kendu, terminologia finkatu, adibideak gaurkotu, eta abar, eta, bestetik, EGLU osatu. EGLU osatzeko bi bide erabili behar dira: han ukitutako gai batzuetan sakondu behar da. Ez da dudarik Gramatika batzordeak ere material desberdi-

nak erabiltzeko aukera izan duela hasieran eta amaieran, hasieran ez baikenuen inolako corpus informatikorik. Horrek, noski, tratamendu desberdina emanarazi die gai batzuei eta besteei. Horra zergatik sakondu behar diren gai batzuk, batez ere lehenbiziko liburuei dagozkienak. Bestetik, beste gai batzuk osatu beharko direla dirudi, kontuan hartzen baditugu orain arte egin ditugun oharrak.

Zer egin euskarari buruzko datu soziologikoekin, euskalkiekin, gaur egun batasuna dela-eta, sortu zaizkigun hiztunen belaunaldi berriekin? Zer egin fonetika-fonologia mailako gaiekin, hizkera doinuarekin, eta abar? Holako gaiak sartu behar dira edo ez? Zenbateraino osatu behar dira lehendik sakontasun aski izan ez duten gaiak? Teoriaren inguruan zerbait esan behar da? Zer egin *EGLU*-n ageri diren adibide horiekin guztiekin, ez baitaude batuan eta batzuetan nekez baitabil irakurlea horiek irakurri nahi dituenen? Aitortu behar da beste hizkuntzei buruzko gramatiketan ez dela arruntean holako adibiderik aurkitzen.

Baina ez dira hor bukatzen galderak: neurri batean gramatika arauemai-
lea nahi dugu? Bildu behar ditu gramatika honek Euskaltzaindiak eman dituen arau nagusiak? Zenbateraino? Bildu behar dira hemen Gramatika batzordeak behin eta berriz, Jagonet dela eta, ematen dituen erantzunak? Kontuan izan behar dugu gramatika hau kontsulta liburua izango dela, orenen gaintetik, irakasleek-eta zalantzak dituztenean gauzak behatzeko toki segurua edo, gutxienez, segurua».

Honaino orduan esaten genuena. Hola bukatzen genuen sail hau: «Horiek guztiak galderak dira, oraingoz erantzunik gabeko galderak».

Nola egin lana? Prozedurari buruz, esaten genuen, Gramatika batzordearen lana litzateke eta ez, beste gramatiketan gertatu den bezala, batzuei eskatzen zaien bakarkako lana. Uste genuen, eta uste dugu, batzordearen orain arteko metodologia, neurri batean bederen, errespetatu egin behar dela. Horretaz gain, han esaten genuen batzordekide batek Euskal Herriko Unibertsitateko Euskara Institutuan egiten duen lana lan honekin batera egingo lukeela, eta teknikari bat beharko litzatekeela, atal batzuetan lan mekaniko asko egin beharko litzatekeela ikusten baikenuen.

Kontuan izan behar da, bestetik, EGO eta EGLU-VII (EGLU saileko azken liburukia) batera egin behar genituela, egutegia eta egitarauak horren araberatik.

Hurrengo urteetako lanari begira, hola ikusten genuen orduan egitaraua:
2005

Euskal Gramatika. Lehen Urratsak (VII). Eskema orokorra eztabaidatu eta lehen kapituluaren lehenbiziko idazketa

EGO: Eskema nagusia eztabaidatu, metodologia zehaztu eta lana zedarritu

2006

Euskal Gramatika. Lehen Urratsak (VII). Kapituluaren bigarren idazketa.

EGO: aztertutako gai berriak lantzeko lehenbiziko lanen idazketa

2007

Euskal Gramatika. Lehen Urratsak (VII) Hirugarren idazketa egin eta **argitaratzeko entregatu**

EGO: Lan berriak eztabaidatu eta erabakiak hartu. Aurretik landutako gaiak osatu

Hori zen orduan begiz jo genuen egutegia, pixka bat atzeratu dena, eman-go ditudan arrazoiengatik. Batetik, EGLU-VII uste baino zailagoa izan da. Hori bistan gelditu da. Lan batzuk sei aldiz ere eztabaidatu dira, sei aldiz idatziz eta berridatziz guztia. Kontuan izan behar da azken liburuki honetan aztertzen ditugun gaiak direla euskal gramatiketan gutxien landu izan diren gaiak. Batzuk biziki berriak egiten zaizkigu euskaraz. Hala ere, aurrera goaz, eta kapitulu batzuk dagoeneko idatziak dira. Nahi genuke 2007an izan esku artean kapitulu guztien lehenbiziko idatzaldia, eta, posible baldin bada, 2008ko abenduan izango genuke azken bertsioa inprentara bidaltzeko moduan.

Lehenbiziko txostena: Donostia

EGO dela eta, Gramatika batzordeak 2005eko azaroan ikusi zuen, eta eztabaidatu, lehenbiziko txosten zehatza, nik neuk aurkeztu nuena. Txosten honen 8 orrialde ditu, eta hor zehazten dira aurreko txostenean aipatu besterik egiten ez ziren zenbait gai.

Lan egiteko sistema aipatzen zen lehenik, eta han berresten zen komenigarria zela orain arte bezalatsu egitea lana, batzordean eztabaidatuz txostenak. Lan sistema hau ez da arinena, baina seguruena da gaur egun, ez baititugu euskal gramatikaren inguruko ikerketak beste hizkuntzetako ikerketak bezain garatuak. Hori dela eta, taldearen inplikazioa ezinbestekoa ikusten genuen.

EGO gramatikaren edukia dela eta, puntu hauek bereizten ziren txosten hartan, egin beharrekoen artean:

1. Terminologia berrikusi. Terminologia kontuetan bada maila bat baino gehiago. Esaterako, gauza bat da kontraesanak aztertu eta batasuna jartzeari («erlatiboazko perpausak» / «perpaus erlatiboak» bezalako bikoteak batera ekarriz). Beste kontu bat da aurretik hartutako erabaki batzuk aldatzea: «predikatu osagarria» izeneko kontua, konparazione. Eta oraindik konplikatua eskema hartan zerbait aldatu behar badin bada, «deklinabidea» izeneko kontzeptua bera. Hauek guztiak nahaste handia sor dezaketen arazoak dira, eta gauzak bi aldiz pentsatu behar dira ur sakonegietan sartu aurretik.

2. Osatu behar diren puntuak zehaztu. Gure ustez, EGLU bera ere garai desberdinetan egin baita, badira zenbait puntu osatu behar direnak, gehiago lehenbiziko liburukiei dagozkienak azken liburukiei dagozkienak baino. Horien artean aipatzen ahal dira *predikatu osagarria*, *izen motak*, *adjektibo motak*, *aditzen erregimena*, eta abar. Edo, *lexikoaren inguruko informazioa*, *aditz batua* (adizki batzuk ez ditu inoiz ere jaso Euskaltzaindiak) *ergatibitatea*, *egitura pasiboak eta antipasiboak*, *mintzagaia eta galdegaia*, *ukagaia*, eta abar. Aldi berean, ezinbestekoa ikusten genuen informazioan euskalkien arteko parekotasuna ez haustea, batzuk besteen gainetik jarritz. Hau guztia egiteko OEHTik informazio gehiago biltzea ezinbestekoa zen, eta, beharbada, EGLU liburukietan erabili izan dugun eskema bera egokia den ikustea.

Horretaz gain, EGOk beste kontu batzuk ere hartu beharko lituzkeela kontuan esaten zen txostenean:

1. Gramatika deskribatzailea eta arauemailea. Gure ustez, EGO, oro har, deskribatzailea da, baina arauemaile ere behar luke izan. Urte hauetan Euskaltzaindiak hainbeste arau eman ditu, kontuan hartu beharko lirartekeenak. Ez arau bezala biltzeko, hori ez baita tokia, baina bai gramatikan, tarteka eta zeharka, modu natural batean emateko. Adibidez, zenbatzaileen gainean hitz egiten denean zenbakiak nola idatzi behar diren esan beharko da (eta, horrela, bide batez, Euskaltzaindiaren araua biltzen da).
2. Aldi berean, ezinbestekoa ikusten zen *EGO* orain hiztunen artean egon daitezkeen zalantzak argitzeko lanabesa izatea. Hori dela eta, han eskatzen genuen JAGONET izeneko atalean dauden galdera-erantzunen berri izatea, zalantza horiek, gramatikari dagozkion puntu bakoitzean, argituz joateko.
3. Hirugarren arazo multzoa adibideekin lotzen zen: nola eman adibideak denok ulertzeko moduan? Bistan da historian, hobeki esan, historian ere, oinarritu behar ditugula gramatikaren baieztapen eta ondorioak, baina adibideek, balio izatekotan, denek ulertzeko modukoak behar dute izan. Eta EGLUn ageri diren adibideak, anitzetan aski ulergaitzak gertatzen dira irakurle arrunt batentzat. Aldi berean, adibideak batuan eman behar ote diren edo ez, hori ere eztabaidatzen zen.

Gauza bat da, dena den –eta puntu honetaz ere baziharduen txostenak– orain arte emandakoa modu egokian emana den edo ez. Eta emandako hori nola eman modu bateratuan, orain arte urteetan zehar sortu diren kontraesanak baztertuz. Halaber, gauza bat da EGLUetan ageri diren gaiak nola osatzen ahal diren aztertzea. Baina beste kontu bat da, aski desberdina, ikustea EGOn gai berririk sartu behar den edo ez.

Beste gramatiketan, konparazione, fonetika eta fonologia kontuak sartzen dira, edo egoera soziolinguistikoari buruzkoak, edo historiari buruzkoak. Hizkuntza bera zer den ere maiz aztertzen dute gramatika batzuek. Euskararen kasuan dialektologiak ere izan dezake pisu handia, edo euskararen batasunaren historiak berak. Txostenean aztertzen zen puntu hau: EGOn gai berriak sartu behar dira? Sartzekotan, nola sartu behar dira? Non daude mugak? Nola jarri mugak?

Hau guztia eztabaidatu zuen Gramatika batzordeak. Lehenbiziko egun horretan ez zen argi ikusten zer egin, baina gehienek iritzia zen mugak jartzea komeni zela. Eta muga hauek hurbilago egon beharko luketela gramatikan da-goeneko landuta dauden gauzak ordenatzetik gauza berriak lantzetik baino.

2006ko lana

Urte horretan batez ere beste gramatiketan dagoena aztertu zen. Ni neu egon nintzen Bartzelonan Joan Solà irakaslearekin, eta berak eman zidan informazio xehea beren gramatikari buruzkoa. Non izan zituzten zailtasunik handienak, nola sortu ziren ezusteak, eta abar. Gauza bera egin nuen gaztelaniazko gramatikaren arduradunak izan diren Ignacio Bosquerekin eta Violeta Demonterekin. Eta gure eta beste gramatiken arteko konparazioak ere egin nituen, landutako eskemen arabera. Hau guztia, jakina, EGLU-VIIan egiten ari ginen lanarekin konbinatuz.

Urte horretan zehar EGLU osatzen duten liburukiak word formatura pasatu ditugu, bat izan ezik, ezinbestekoa baikenuen lan hau lehenbailehen egitea lehenbiziko urratsak emateko. Egia esan, hau Euskaltzaindiak egitea espero genuen, baina holakoetan gerta daitezkeen eskubide eta lege arazoak ongi aztertu behar direnez deus ere egin baino lehen, azkenean atzeratu da lan hau. Halaber, teknikariak egin zezakeen lana definitu nuen. Eta teknikari hau uda pasatu ondoren hasi zen lanean.

Bi lan gehiago ziren egiteko edozein urrats eman nahi bagenuen: batetik, erabilitako terminologia zehaztu, eta bestetik zalantzen txokoa hornitzen hasi. Terminologiari dagokionez, teknikariak lan zehatz bat egin du, eta datu base handi bat prestatu EGLU guztietan ageri den terminologiarekin: terminoak non ageri diren, nola, definituak diren edo ez, Euskaltzaindiak batasunerako eman hiztegiarekin bat datozen edo ez... eta abar. Horrekin lan dokumentu bat prestatu dugu ACCESS programan, bi bertsiotan: osoa eta soildua, batzordekideen artean banatu dena. Material hori bere garaiari (nahiz orain osatuago dagoen) Euskaltzaindira bidali zenez, ez du merezi hemen luzamenduetan ibiltzea kontu honekin.

Teknikariak terminologia hori gaztelaniazko eta katalanezko gramatikekin konparatu du, eta haien eskema osoak alderatu dizkigu. Ezinbestekoa da

beste gramatiketan gertatzen dena ikustea, ez haiek diotena besterik gabe aplikatzeko. Hots, ez dugu erdarazkoen kopia bat egin nahi euskal gramatikarekin. Kontua ez da hori, kontua da holako gauzek beti pizten dutela argia «hau egin behar da», «beste hori atzendua dago», eta abar. Horregatik ditugu ezinbesteko erreferentzia hauek.

Bigarren lana zalantza txokoarekin lotua dago. Honetaz informazioa behar genuen, jakiteko benetan zein diren hiztunen zalantzak. Horregatik eskatu zuen Gramatika batzordeak JAGONETek duen datu basea esku artean izatea. Baina oraingoz Euskaltzaindiko zuzendaritzak ez digu eskuratu datu base hori, holako materialak erabiltzeko orduan, esan bezala, eskubide eta lege arazoak sortzen baitira, eta hori ongi aztertu gabe hobe baita materialik ez banatzea. Nolanahi ere, beste erakunde batzuetako zalantza datuak eskuratu ditugu, arazorik gabe oraingoan. Ikusi beharko dugu hau guztia nola erabili proiektuan zehar.

Geroztikako lanak

Gramatika batzordeak 2007ko urtarrilaren 19an egin zuen urteko lehenbiziko bilkura. Egun horretan, *EGO*ren berri eman nuen, nola zegoen kontua azalduz, eta eskema orokorra nola ari nintzen lantzen erakutsiz. Kontu nahasia zenez, nahiago nuen batzordekideen iritziak eskuratu.

Ondoren, martxoaren 18an beste bilera bat izan dugu, ia-ia osorik eman duguna *EGO*ren kontua eztabaidatzen. Bilera horretan eskema luze bat aurkeztu nuen, «*EGO* aurkibide zaharra eta berria» izenekoa. Denetara 46 orrialde ditu, eta hor parean jartzen dira *EGLU* guztien (*EGLU-VII* salbu, jakina) eskema, modu berri batera ordenatua, eta *EGO*ren eskema berria, ohar askorekin: hor zehazten da zer sartu behar den berria, zer landu behar den, zer osatu behar den, eta abar.

Erabaki garrantzizkoak hartu ziren bilera honetan:

1. Eskemari dagokionez. Batzordekideei epe bat eman zitzaien, gauza guztiak argitu ondoren, beren oharrak egiteko. Dagoeneko, batzordekide anitzek bidali dituzte oharrak, eta horietatik aztertzen ari gara.
2. Irizpide nagusi gisa onartu zen *EGLU* hartzea oinarritzat, eta han landu beharreko puntuak lantzea, osatzea falta ziren zenbait gauza, eta errepikatutakoak kentzea, gramatika bera soiltzearen. Baina, aldi berean, hori guztia bukatu arte gauza berriak ez sartzea erabaki zen. Aldaketak batez ere lehenbiziko liburuetan egingo dira. Hau da irizpide nagusia.
3. Adibideei dagokienez, bistan da erraztu egin behar direla. Batetik, guk geuk eman ditzakegu kanonikoak direnak, besterik gabe, hartarako li-

teraturakoak moldatu behar baldin badira ere. Hemen kontuan izan behar dugu Rudolf de Rijk zenak lehenbiziko liburukiari egin zion kritika. Betiere literaturakoak aukeratu behar baldin badira, adibide errazentara jotzeko joera erakutsi behar dugu.

4. Liburuak gaurko EGLU guztiak baino laburragoa behar du izan, gauzak bi aldiz esan gabe, eta «doktrina emateari» beldurra kenduz. Orain arteko liburuetan gertatzen da, maiz aski, gu geu ez gaudela ziur esaten denaz, eta gure barneko dialektika modu horretan islatzen dela. Liburu berrian hau saihestu behar da, eta ontzat ematen ditugunak ontzat eman behar dira hasiera-hasieratik. Horrek beste modu bateko liburua bideratuko du: zehatzagoa, trinkoagoa eta laburragoa. Estiloari dagokionez, liburua esku batek bakarrik idatzi behar du, PS-k alegia.
5. Metodologiari dagokionez oinarrizko aldaketa bat onartu zen: batzorde osoak bere pisua izango du, eta bere iritzia emango du. Baina ez orain arte bezala. Batzordeño bat izendatu da, eta batzordeño horrek aurkeztuko ditu dokumentuak, zuzenean berak landuak, nahiz zeharka, beste norbaitek landuak. Baina, oniritzia batzordeño honi dagokio, gauza guztietarako. Batzordeño honen kideak: burua (Pello Salaburu) eta idazkaria (Jesus M. Makazaga), Patxi Goenaga, Itziar Laka, Beñat Oiartzabal eta Paskual Rekalde. Batzordeñoak aurkezten dituen dokumentuak batzorde osoan eztabaidatuko dira, batzordeñoak erabakitzen duen modura. Baina ez dira orain arte bezala lerroz lerro eta hitzez hitz eztabaidatuko.
6. Batzordeñoak uda aurretik egingo du bere lehenbiziko proposamena, eskema nola landu behar den erakutsiko duena. Eta eskema hori hasiko gara berehala lantzen.

Azken egoera

Gauzak honela, uste dugu dena behar bezala definitua dagoela dagoeneko. Eskema egina da, eta oinarrizko materialaren parte handi bat behar bezala landua. Ekainean eztabaidatuko dira azkeneko puntuak, batez ere osatu behar diren sailak. Eta berehala hasiko gara idazten. 2007a bukatu aurretik kapitulu batzuk idatziak izango dira. Eta uste dugu 2008a bukatzen deneko lehenbiziko liburukiaren hasierako aldaketa osoa ere amaitua izango dela.